

17 فروردین ماه، یکصدمین سالروز قیام شیخ محمد خیابانی

امروز (هفدهم فروردین 1399) مصادف است با یکصدمین سالروز قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز و اعلام رسمی شکل گیری "نهضت آزادیستان" و آنچه در ادامه بدان پرداخته می شود اشاره ای بسیار کوتاه است به این رویداد تاثیر گذار در تاریخ معاصر ایران .

نصر: امروز (هفدهم فروردین 1399) مصادف است با یکصدمین سالروز قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز و اعلام رسمی شکل گیری "نهضت آزادیستان" و آنچه در ادامه بدان پرداخته می شود اشاره ای بسیار کوتاه است به این رویداد تاثیر گذار در تاریخ معاصر ایران .

علی اکبر آگاه یکی از مجاهدین نهضت مشروطه ایران همزمان با شکل گیری نهضت آزادیستان شیخ محمد خیابانی از طرف دولت مرکزی مأموریت می یابد عازم تبریز شده و در خدمت والی جدید آذربایجان انجام وظیفه نماید . " آگاه" با آنکه در آن برهه از مأموران دولتی دستگاه وثوق الدوله و از همراهان عین الدوله (والی آذربایجان) بشمار می آمد ، انسانی آزادیخواه و منصف بود که از نزدیک و بصورت عینی شاهد شکل گیری نهضت آزادیستان به رهبری شیخ محمد خیابانی بود، وی در روزهای سرنوشت ساز آغاز قیام ، بنابر موقعیت شغلی خویش چندین بار بعنوان نماینده عین الدوله با شیخ محمد خیابانی دیدار داشته است . گزارشی که سید علی آذری به نقل از وی در کتاب ارزشمند " قیام شیخ محمد خیابانی " ارائه داده است ، بی شک مستند ترین روایت از روز های آغازین قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز است . وی در بخشی از این گزارش که مولف مذکور در کتابش عینا به نقل آن پرداخته، به فرازی مهم از نطق تاریخی شیخ محمد خیابانی در روز 17 فروردین ماه 1299 اشاره می کند که در محل عمارت تجدد واقع در بازار صفی ایراد شده است ، وی می نویسد : وقتی وارد محوطه شدیم مرحوم خیابانی در حضور بدون اغراق 20 هزار نفر از مردم تبریز مشغول نطق بودند و خلاصه نطق امروز این بود " امروز من رسماً به همه جهانیان اعلام می کنم ما علیه این حکومت که قرارداد خانمان برانداز وثوق الدوله و انگلیس را منعقد کرده قیام کرده ایم و چون تبریز که محل نشو و نمای آزادیخواهان است در تحصیل آزادی پیشقدم بوده و فدائیان خود را در راه استقلال و عظمت ایران بخاک سپرده است اسم آذربایجان را به آزادیستان تبدیل نموده از این تاریخ رسمیت آن را اعلام می نمایم "

اما شیخ محمد خیابانی که بود ؟ محمد خیابانی در سال 1297 هجری قمری برابر با 1259 هجری شمسی در خانمه به دنیا آمد. پس از پایان تحصیلات ابتدائی در زادگاهش ، به پتروفسک (از شهرهای قفقاز) رفت و در تجارتخانه پدرش مشغول بکار شد ، در بازگشت به تحصیل علوم دینی در مدرسه طالبیه تبریز پرداخت ، او در کنار علوم دینی، ریاضیات و حکمت و طبیعیات و تاریخ ادبیات را نیز فراگرفت و در اندک مدتی به مدارج بالای علمی نائل شد. وی در جنبش مشروطه در صف آزادیخواهان قرار گرفته و پس از فتح تهران و تشکیل مجلس دوم به نمایندگی مجلس انتخاب گردید و در پی التیماتوم روسیه به دولت ایران، بعنوان یکی از مخالفان سرسخت آن به مبارزه برخاست.

وی در سال 1295 روزنامه تجدد را در تبریز منتشر نمود . در روز 17 فروردین ماه 1299 برضد قرارداد استعماری 1919 وثوق الدوله در تبریز قیام نمود. خیابانی همواره " آذربایجان را جزء لاینفک ایران و ایران را جزء لاینفک آذربایجان " می دانست ، این موضوع اتهاماتی را که مخالفان و افراد مغرض به دنبال تغییر نام آذربایجان به " آزادیستان " به وی و قیامش وارد می ساختند نفی می کند.

قیام شیخ محمد خیابانی شش ماه بطول انجامید و در جریان آن برای انجام اصلاحات اساسی در زمینه های سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی فرهنگی تلاش شد . سرانجام با انتصاب مخبرالسلطنه به سمت والی آذربایجان وی به یاری نیروهای قزاق به سرکوب قیام پرداخت و شیخ محمد خیابانی نیز در روز 22 شهریور ماه سال 1299 شمسی برابر با 29 ذی الحجه 1338 هجری قمری به شهادت رسید. پیکر شیخ محمد خیابانی که بطور موقت در گورستان سید حمزه تبریز دفن شده بود، توسط خانواده اش به تهران منتقل و در صحن آستان حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) در شهر ری به خاک سپرده شد.

خانه این شخصیت بزرگ تاریخ معاصر ایران در " محله خیابان " یکی از محلات قدیمی تبریز واقع است که پس از تملک ، مرمت و تجهیز آن توسط اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی آذربایجان شرقی هم اینک به " خانه موزه شیخ محمد خیابانی" تبدیل شده است .

مهدی بزاز دستفروش - رئیس امور موزه های آذربایجان شرقی